

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol.2 N.1

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**

**Volume 2 Issue 1
2026**

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**

**1-son
2026**

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**

**Том 2 Выпуск 1
2026**

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

CHET TILLARINI O'RGANISHDA TALABALARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISH

Sirojov Daler Kironboyevich

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti, assistant

Annotatsiya

Motivatsiya akademik muvaffaqiyatga asosiy hissa qo'shuvchi omillardan biri hisoblanadi, ayniqsa, maqsadli til hamjamiyati bilan kam aloqada bo'lgan chet tillarini o'rganish darslarida. Buning sababi shundaki, yuqori motivatsiyaga ega talabalar o'rganishga tayyor bo'lishadi va darsda o'zlarini jalb qilishadi, bu ularga til o'rganishda muvaffaqiyat qozonishga yordam beradigan ko'proq ma'lumot olish imkonini beradi. Shuning uchun, motivatsiya talabalarining qobiliyatlarini yaxshi bajarishga undaydigan ichki kuch sifatida qaraladi. Biroq, shuni ta'kidlash kerakki, chet tilini o'rganishda motivatsiya murakkab, chunki har bir til talabasi sinfga turli darajadagi motivatsiya bilan kiradi, bu esa o'qituvchilardan o'z ehtiyojlari va maqsadlariga erishishga yordam berish uchun darsni loyihalashda ijodiy bo'lishni talab qiladi. Ushbu maqolada motivatsiyaning keng tarqalgan turlari va ularning ahamiyati, shuningdek, talabalarining til o'rganishdagi motivatsiyasini saqlab qolish usullari muhokama qilinadi. Maqola COVID-19 pandemiyasi davrida talabalarni o'rganishda motivatsiyani saqlab qolish uchun foydali bo'lishi mumkin bo'lgan turli xil sinf maslahatlari bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: Motivatsiya; chet tilini o'rganish; motivatsiya turlari; onlayn o'rganish..

ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Сирожов Далер Киронбоевич

Национальный педагогический университет Узбекистана имени Низами, ассистент

Аннотация

Мотивация считается одним из главных факторов академического успеха, особенно на занятиях по изучению иностранных языков, где практически отсутствует контакт с языковым сообществом. Это объясняется тем, что высокомотивированные студенты более охотно учатся и вовлечены в процесс обучения, что позволяет им усваивать больше информации, способствующей успеху в изучении языка. Таким образом, мотивация рассматривается как внутренняя сила, побуждающая студентов к достижению высоких результатов в соответствии со своими способностями. Однако следует отметить, что мотивация в изучении иностранных языков сложна, поскольку каждый изучающий язык приходит в класс с разным уровнем мотивации, что требует от преподавателей творческого подхода к разработке уроков, помогающих студентам достичь своих целей и удовлетворить их потребности. В данной статье рассматриваются распространенные типы мотивации и их важность, а также способы поддержания мотивации студентов в изучении языка. В заключение статьи приводятся различные советы для поддержания мотивации студентов к обучению во время пандемии COVID-19.

Ключевые слова: Мотивация; изучение иностранных языков; типы мотивации; онлайн-обучение.

ENHANCING STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Sirojov Daler Kironboyevich

Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan, Assistant

Abstract

Motivation is considered one of the main contributors to academic success, especially in foreign language learning classes that have little contact with the target language community. This is because highly motivated students are more willing to learn and engage in the lesson, which allows them to absorb more information that helps them succeed in language learning. Therefore, motivation is viewed as an internal force that drives students to perform

well to their abilities. However, it should be noted that motivation in foreign language learning is complex because each language learner enters the classroom with different levels of motivation, which requires teachers to be creative in designing lessons to help them achieve their needs and goals. This article discusses common types of motivation and their importance, as well as ways to maintain students' motivation in language learning. The article concludes with various classroom tips that may be helpful in keeping students motivated to learn during the COVID-19 pandemic.

Keywords: Motivation; foreign language learning; types of motivation; online learning.

Motivatsiya ko'pgina ta'lim sohalarida muvaffaqiyatni belgilovchi muhim omil hisoblanadi, chunki muvaffaqiyatga erishish uchun insonda harakat qilishga undovchi istak bo'lishi kerak. Bunday turtki bo'lmasa, shaxs maqsadga erishish uchun biror harakat qilishga urinmasligi mumkin. Shuning uchun talabalar ikkinchi til hamjamiyatidan jismoniy va hissiy jihatdan yakkalangan bo'lib ko'rinadigan chet tilini o'rganish kontekstida muvaffaqiyat yoki muvaffaqiyatsizlik ko'p jihatdan talabalarning motivatsiyasiga bog'liq (Dörnyei, 1990; Thohir, 2017). Bu shuni anglatadiki, agar til o'rganuvchilari motivatsiyaga ega bo'lsalar, ular til qobiliyatlari darajasidan qat'i nazar, ikkinchi tilni o'zlashtirishlari mumkin. Aksincha, yuqori intellektual salohiyatga ega bo'lganlar ham motivatsiyasiz ikkinchi tilni o'rganishdagi maqsadlariga erisha olmaydilar (Hadfield & Dörnyei, 2014).

Filgona va boshqalar (2020) ta'kidlaganidek, motivatsiyasiz talabalar darsda faqat jismonan ishtirok etadilar, biroq biror narsa o'rganishga intilmaydilar. Bu esa yangi bilimlarni o'zlashtirishga kognitiv jihatdan tayyor bo'lgan motivatsiyali talabalardan farq qiladi. Motivatsiyali talabalar o'zlarining faol va g'ayratli ishtiroki orqali sinf muhitini interaktiv va qiziqarli qiladi. MakKoach va Fleyk (2018) motivatsiyaning ahamiyatini hisobga olib, uni o'quvchilarning qobiliyatlarini samarali namoyon etishga undovchi ichki harakatlantiruvchi kuch sifatida talqin qiladilar. Ushbu konsepsiya Williams va Burdenning (1997) motivatsiya haqidagi ta'rifi bilan chambarchas bog'liq. Ya'ni, motivatsiya harakat qilish to'g'risida qaror qabul qilishga undaydigan kognitiv qo'zg'alish holati bo'lib, natijada oldindan belgilangan maqsadlarga erishish uchun doimiy intellektual va jismoniy sa'y-harakatlar amalga oshiriladi.

Biroq, chet tilini o'rganishda motivatsiya murakkab hodisa hisoblanadi, chunki har bir til o'rganuvchi sinfga turli darajadagi motivatsiya bilan kiradi. Bu esa o'qituvchilardan o'quvchilarning motivatsiyasini uyg'ota oladigan darslarni loyihalashda ijodkor bo'lishni talab qiladi. Shu asosda, ushbu maqolada chet tili o'rganuvchilarining motivatsiyasini saqlab qolish yo'llarini taklif etishdan oldin motivatsiyaning keng tarqalgan turlari va ularning ahamiyati muhokama qilinadi. Maqola COVID-19 pandemiyasi davrida talabalarni yanada faol jalb qilish va ularga o'qishga bo'lgan motivatsiyani saqlab qolishda yordam berishi mumkin bo'lgan amaliy tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Motivatsiya turlari

Til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tufayli til o'rganish nafaqat lug'at va grammatikani tushunishni, balki ma'lum darajada ikkinchi til madaniyatining bir qismiga aylanishni ham o'z ichiga oladi (Brown, 2002). Talabalar ikkinchi til hamjamiyatiga nisbatan ijobiy munosabat yoki uning a'zosi bo'lish istagi bilan rag'batlantirilishi mumkin, degan taxminga asosanib, Gardner va Lambert motivatsiyani ikki turga ajratganlar: integrativ va instrumental motivatsiya. Birinchisi ikkinchi til hamjamiyatining a'zosi bo'lishga qaratilgan til o'rganishni anglatadi, ikkinchisi esa funksional maqsadlar uchun, masalan, yaxshiroq ishga joylashish maqsadida ikkinchi til ko'nikmalarini egallash sifatida tavsiflanadi (Brown, 2000; Dörnyei, 1990; Gardner, 1985).

Chet tillarini o'rganish nuqtai nazaridan, talabalar o'zlarini ikkinchi til madaniyatiga integratsiyalashishga unchalik qiziqmaydilar (Dörnyei, 1990). Shunday qilib, Leaver va boshqalarning (2005) fikriga ko'ra, chet tilini o'rganish shaxsiy qiziqish, kelajakdagi kasbiy ehtiyojlar yoki ota-onalarning ta'siri kabi ichki va tashqi omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bularning barchasi o'z taqdirini o'zi belgilash nazariyasi tarafdorlari tomonidan ichki va tashqi motivatsiya deb ta'riflangan. Williams va Burdenning (1997) motivatsiya haqidagi ta'rifi tayangan holda, Harmer (2001) ichki va tashqi motivatsiyani ajratib ko'rsatadi. Ichki motivatsiya – bu shaxsni qiziqishi yoki qoniqishini ta'minlash uchun vazifani bajarishga yoki faoliyatda ishtirok etishga undovchi ichki kuchdir. Boshqa

tomondan, tashqi motivatsiya talabalarni ma'lum bir maqsadga erishish, masalan, imtihondan o'tish yoki mukofot olish uchun faoliyat bilan shug'ullanishga undovchi tashqi omillarni anglatadi (Harmer, 2001).

Shunga o'xshash nuqtai nazardan, Ryan va Deci (2000) hamda Schunk va boshqalar (2014) ichki motivatsiyani tashqi bosim yoki mukofotlardan qat'i nazar, shaxslarning zavq olish maqsadida har qanday akademik faoliyatga ixtiyoriy ravishda jalb qilinishi sifatida ta'riflaydilar. Aniqrog'i, bunday faoliyatning o'zi har bir shaxs uchun o'ziga xos mukofot vazifasini bajaradi (Ryan & Deci, 2000; Schunk va boshqalar, 2014). Aksincha, tashqi motivatsiya, Ryan va Deci (2000) ta'kidlaganidek, shaxslarning mukofot olish, maqtovga sazovor bo'lish, akademik talablarni bajarish yoki jazodan qochish kabi natijalarni kutgan holda har qanday vazifa yoki faoliyatga jalb qilinishidir (shuningdek, Brown, 2000; Niemiec & Ryan, 2009; Schunk va boshqalar, 2014 ga qarang). Shuning uchun bunday tashqi omillar til o'rganuvchilarni, hatto vazifalarning o'zi qiziqarli bo'lmagan hollarda ham, akademik faoliyatda ishtirok etishga undaydi (Chow & Yong, 2013).

Motivatsiyaning ahamiyati

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ichki va tashqi motivatsiya o'quvchilarga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Cho (2012) va Niemiec va Ryan (2009) ichki motivatsiya o'quvchilarning taraqqiyotini yaxshilashga yordam berishini, ularni o'rganish jarayoniga yo'naltirilgan va qat'iyatli qilishini hamda o'sish va o'zini rivojlantirishga intiladigan mustaqil o'quvchilarga aylantirishini ta'kidlaydilar. Bundan tashqari, bunday motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchilar o'qishda tavakkal qilish, bilimlarini kengaytirish uchun murakkab vazifalarni bajarish, aniq maqsadga yo'naltirilgan holda yuqori darajada diqqatni jamlab faoliyat bilan shug'ullanish, nima qilayotganlarini aniq anglash va o'z o'rganishlari haqida tanqidiy fikr yuritish ehtimoliga ko'proq ega bo'ladilar (Csikszentmihalyi & Nakamura, 2014). Ular, shuningdek, tashqi omillar yoki o'qituvchining yordamisiz mustaqil ravishda o'rganishni va vazifalarni bajarishni afzal ko'radilar hamda maktabda o'rganan narsalari bilan o'z tajribalari o'rtasida bog'liqlik o'rnatadilar (Stipek, 1988, Chow & Yong, 2013 da keltirilganidek). Bundan tashqari, ichki motivatsiya til o'rganishdagi muvaffaqiyatni oshiradi, chunki ichki motivatsiyaga ega talabalar o'zlariga bo'lgan ishonch va qoniqish uchun barcha sa'y-harakatlarni amalga oshiradilar hamda tashqi mukofotlar mavjud yoki mavjud emasligidan qat'i nazar, optimistik tarzda o'rganishda davom etadilar (Maslow, 1970; Schunk va boshqalar, 2014).

Ichki motivatsiya juda muhim rol o'ynasa-da, tashqi motivatsiyani ham e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak. Mukofotlar va vazifaning dolzarbligi kabi ayrim tashqi omillar o'quvchilarga zerikarli tuyuladigan vazifalar berilganda yoki ular o'rganishdan charchaganini his qilganda, ularni o'rganishga undovchi asosiy motivatsiya manbai bo'lib xizmat qiladi (Cho, 2012; Niemiec & Ryan, 2009). Shu sababli, Assor va boshqalar (2002) o'qituvchilar o'quvchilarga sinf vazifalari ustida ishlash va ularga hissa qo'shishlari belgilangan maqsadlarga erishishda qanday yordam berishini tushuntirish orqali ularni jalb qilishlari kerakligini ta'kidlaydilar. Shunday qilib, faqat ichki motivatsiyaning o'zi har doim ham o'quvchilarni o'rganishga unday olmasligi haqida xulosa qilish mumkin. Shuning uchun muvaffaqiyatli til o'qitish va o'rganishni ta'minlash uchun o'qituvchilar motivatsiyaning har ikki turini ham chuqur tushunishlari va ulardan samarali foydalanishlari zarur.

Til o'rganishda talabalarning motivatsiyasini saqlab qolish

Motivatsiya til sinflarida yetakchi rol o'ynaydi, chunki har bir o'quv faoliyatining samaradorligi talabalarning motivatsiyasi bilan belgilanadi. Busiz sinf shunchaki tashlandiq xonaga o'xshaydi. Ushbu muhimlikni hisobga olgan holda, talabalarning motivatsiyasiga ta'sir qiluvchi omillarni bilish o'qituvchilarga o'quvchilarini doimiy ravishda akademik faoliyat bilan shug'ullanishga yo'naltirish va undashda yordam berishi mumkin (Thohir, 2017). Harmer, Gilakjani va boshqalar hamda Niemiec va Ryan kabi tadqiqotchilar talabalarning til o'rganishdagi motivatsiyasiga ta'sir qiluvchi kamida to'rtta omilni aniqlaganlar.

Birinchidan, oila, do'stlar va yashash muhitining ijtimoiy munosabati o'quvchilarning o'rganilayotgan tilga bo'lgan munosabatiga ta'sir ko'rsatishda muhim rol o'ynashi mumkin. O'quvchilarning til o'rganishdagi diqqat-e'tibori va jiddiyligi ushbu muhitlarning qo'llab-quvvatlovchi munosabatiga bog'liq. Ikkinchidan, o'qituvchilarning munosabati o'quvchilarning motivatsiyasiga ta'sir qiluvchi yana bir omil bo'lib, ularning qiziqishi va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Uchinchidan, o'qitish usullari va materiallari ham o'quvchilarning sinfdagi

motivatsiyasi va faolligiga ta'sir qiladi. Va nihoyat, o'quvchilarning shaxsiyati ularning motivatsiyasiga ta'sir qiluvchi yana bir omil bo'lishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, har bir o'quvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega — ba'zilari faol va o'ziga ishongan, boshqalari esa passiv va uyatchan bo'ladi, shuning uchun ularning o'rganish uslublari ham turlicha bo'ladi. Shu sabablarga ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilarning motivatsiyasiga ta'sir qilish va uni oshirish uchun quyida tavsiya etilgan turli usullardan foydalanishlari kerak.

O'qituvchilar o'quvchilarining mavzuga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun sinfda ularga professional kiyinish, tilga bo'lgan ishtiyoqni namoyish etish va ularning taraqqiyotini diqqat bilan kuzatib borish orqali o'rnak bo'lishlari kerak (Dörnyei & Csizér, 1998). Dörnyei (1994) ga ko'ra, talabalar o'qishga jiddiyroq yondashishga va ishtiyoqlari ortib borishi bilan chet tilini o'rganish maqsadlariga erishish uchun ko'proq imkoniyatlarga ega bo'lishga tayyor bo'ladilar. Bunga erishishning bir usuli – bu tinchlantiruvchi mashg'ulotlarni, masalan, talabalarning qiziqishini uyg'otish uchun maqsadli tilda musiqadan foydalanishdir. Dolean (2016) tomonidan olib borilgan tadqiqotga ko'ra, qo'shiqlar yangi tilni o'rganish bilan bog'liq xavotirni kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, musiqa chet tilini o'rganish bilan bog'liq to'siqlar va xavotirlarni kamaytirishi, stresssiz o'quv muhiti tufayli o'quvchilarni tilni o'zlashtirishga ko'proq ochiq qilishi mumkinligi ta'kidlangan (Engh, 2013).

Bundan tashqari, o'qituvchilar o'quv maqsadlaridan o'quvchilarning motivatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatish uchun foydalanishlari mumkin (Harmer, 2001). O'quvchilarning ikki xil o'quv maqsadi mavjud: ikkinchi tilda malaka oshirish kabi uzoq muddatli maqsadlar va qisqa muddatli maqsadlar, masalan, qisqa matn yoza olish. O'qituvchilar o'quvchilarga haftalik topshiriqlarni bajarishda yordam berish orqali ularni rag'batlantirish uchun qisqa muddatli maqsadlardan foydalanishlari kerak, bu ularning motivatsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, chunki uzoq muddatli maqsadlarga erishish qiyin bo'lishi mumkin. Ushioda (2014) fikriga ko'ra, o'quvchilar ushbu qisqa muddatli maqsadlarga erishishdan qoniqish hosil qilish orqali kompetensiya haqidagi tasavvurlarini rivojlantiradilar hamda o'zlarining ichki o'rganish motivatsiyasini kuchaytirishlari mumkin.

O'quvchilarning sinfdagi ishtiyoqiga o'qitish strategiyalari, mashqlar, resurslar va o'qitish texnikalari ta'sir qiladi. Shuning uchun ish varaqlari va tarqatma materiallar ozoda va yaxshi tashkil etilgan bo'lishi kerak. O'quvchilarning qiziqishi va ishtiyoqini saqlab qolish uchun turli xil intellekt turlariga mos keladigan mashg'ulotlar yaratilishi kerak (Degrove, 2019). Til o'rganuvchilar juda oson ham, juda qiyin ham bo'lmagan vazifalarni bajarganlarida ko'proq motivatsiyaga ega bo'lganliklari sababli, topshiriqlar o'rtacha darajada murakkab bo'lishi kerak (Harmer, 2015; Schunk va boshqalar, 2014). Bundan tashqari, vazifani taqdim etish usuli o'quvchilarning mashg'ulotga bo'lgan qiziqishiga ta'sir qilganligi sababli (Dörnyei & Csizér, 1998), o'qituvchilar o'z ko'rsatmalarini qisqa, sodda, aniq va yaxshi tashkil etilgan tarzda berishlari kerak (Filgona va boshqalar, 2020; Martin, 2020), shunda o'quvchilar topshiriqning maqsadini aniq tushunadilar. Talabalar vazifani o'z hayotlari bilan bog'lay olishlari uchun u ularning qiziqishlari va tajribalariga mos kelishi kerak.

O'quvchilarni dars mashg'ulotlariga jalb qilishning eng muhim usullaridan biri bu ular bir-birlariga yetib olishlari va tengdoshlari tomonidan baholanishidan xavotirlanmasdan xato qilishlari mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratishdir. Dörnyei va Csizér (1998) ning fikriga ko'ra, o'yinlar va musobaqalar bunday yoqimli muhitni yaratishi mumkin. O'quvchilar bu hissiy jihatdan ko'tarinki muhitni his qilganlarida, ularning motivatsiyasi ortadi va ular rivojlanishiga xizmat qiladigan mashg'ulotlarda faol ishtirok etadilar.

Bundan tashqari, o'quvchilarni maqtash va konstruktiv tanqid qilish ularni dars mashg'ulotlarida ishtirok etishga undashning samarali strategiyasi bo'lishi mumkin, chunki ular o'zlariga bo'lgan ishonch va ishonchni oshiradi (Filgona va boshqalar, 2020) hamda ularga kompetensiya va o'z taqdirini o'zi belgilash hissini beradi, bu esa oxir-oqibat ularni rag'batlantiradi (Thohir, 2017). Dörnyei va Csizér (1998) ning fikriga ko'ra, bunday kompetensiya sub'ektivdir, ya'ni bu, albatta, inson nimani bilishi yoki qila olishi emas, balki ular nimani bilishi va nimaga erishishi mumkinligiga ishonishi bilan bog'liq. Dörnyei va Ushioda (2011) fikriga ko'ra, shuning uchun fikr-mulohazalar talabalarni ko'proq harakat qilsalar, ishni tugatishga qodir ekanliklariga ishontiradigan materiallarni o'z ichiga olishi va ularga topshiriqning o'zi o'z resurslari doirasida qanday bajarilishi mumkinligi haqida ijobiy misollar keltirishi kerak. Bundan tashqari, fikr-mulohazalar tez-tez (Dörnyei, 2001) va xushmuomalalik bilan,

masalan, ijobiy jihatlardan boshlab, keyin takomillashtirishni talab qiladigan sohalarni ta'kidlash orqali taqdim etilishi kerak (Filgona va boshqalar, 2020). Natijada, talabalar xato qilish o'rganishning odatiy qismi deb o'ylashlari mumkin.

Qandaydir mukofot, maqtovgga qo'shimcha ravishda, bolalarni rag'batlantirishga yordam beradi. Shu sababli, o'quvchilarning motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishning oldini olish uchun o'qituvchilar talabalar qiyin topshiriqni faqat mukofot uchun emas, balki o'zlari uchun bajarganlarida (Schunk va boshq., 2014) yoki faoliyat bilan shug'ullanganlarida (Dörnyei, 2001; Dörnyei & Ushioda, 2011) bunday mukofotlarni taqdim etishlari kerak. Talabalarning til o'sishini kuzatishlarini ta'minlash uchun Brophy (2010) va Schunk va boshqalar (2014) mukofotlarni talabalarning tildagi muvaffaqiyati va yaxshilanishi haqida ma'lumot beruvchi fikr-mulohazalar bilan bog'lashni tavsiya qildilar. Talabalar asta-sekin bu yo'l bilan o'rganishga va o'sishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradilar.

Nihoyat, o'quvchilarga tilni mustaqil o'rganish va o'qishni nazorat qilish imkonini berish ularni ilhomlantirishning qo'shimcha vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ryan va Deci (2000) ning fikriga ko'ra, o'quvchilarga mustaqil o'qish imkoniyatini berish ularning ichki motivatsiyasini oshiradi. Hamkorlikdagi o'rganish, ya'ni o'quvchilarga faoliyatda ovoz berish va tanlov qilish imkoniyatini beradigan guruh ishi (Assor va boshqalar, 2002; Brown, 2000; Niemiec & Ryan, 2009) va o'quvchilarga o'z taraqqiyotini baholashda yordam berish uchun o'zini o'zi baholashdan foydalanish bunga yordam berishi mumkin (Farrell & Jacobs, 2010). Bundan tashqari, Dörnyei va Csizer (1998) o'quvchilarga ta'limlari uchun iloji boricha ko'proq mas'uliyatni o'z zimmlariga olishni tavsiya qilishdi. Bunga ularni ta'lim jarayonini rejalashtirish va ta'lim resurslarini tanlashga jalb qilish orqali erishish mumkin. Dörnyei (2001) va Farrell hamda Jacobs (2010) ga ko'ra, o'quvchilarga tanlov berish ularga o'rganish ularning burchi ekanligini ko'rish imkonini beradi. Shuning uchun ular o'qishdagi muvaffaqiyatlari yoki muvaffaqiyatsizliklari ularning harakatlari va usullariga bog'liqligini tushunganlarida ko'proq harakat qilishadi (Dickinson, 1995), bu oxir-oqibat ularni yanada mustaqil qiladi va ikkinchi tilni egallash imkoniyatlarini oshiradi (Brown, 2000). Bundan tashqari, o'qituvchilar sinfda o'quvchilar o'z o'qishlarini mustaqil ravishda boshqarishi va yaxshiroq strategiyalarga ega bo'lishi mumkin bo'lgan qobiliyatli tengdoshlaridan yordam olishlari mumkin bo'lgan muhitni yaratadigan fasilitator rolini o'z zimmlariga olish haqida o'ylashlari kerak (Dörnyei, 2001). Bundan tashqari, Dörnyei tengdoshlarni o'qitish o'zlashtira olmaydiganlarga tengdoshlariga yetib olishda yordam berish uchun foydali strategiya bo'lishi mumkinligini ta'kidladi.

Onlayn o'qishda talabalarni rag'batlantirish

COVID-19 ning tez sur'atlar bilan o'sishi tufayli butun dunyo bo'ylab ta'lim muassasalari an'anaviy sinf sharoitlaridan virtual sharoitlarga o'tishga majbur bo'ldi (Heng & Sol, 2021; Sun, 2020). Bu keskin o'zgarish o'qituvchilar uchun o'z usullari va resurslarini yangi normaga moslashtirishni qiyinlashtirdi. Natijada, o'qituvchilar ko'pincha o'quvchilarni qiziqish va o'rganishga unday olmaydilar, chunki ba'zi o'quvchilar darsda diqqatni jamlash o'rniga Facebookda vaqt o'tkazadilar, TikTokda videolarni tomosha qiladilar va hatto onlayn o'yinlar o'ynaydilar, boshqalari esa uy vazifalarining ko'pligi va ularni materialni o'rganishga xalaqit beradigan o'qitish usullaridan voz kechish tufayli tushkunlikka tushishadi (Sun, 2020). Shu sababli, ba'zi talabalar onlayn kursda qatnashishni xorijiy orolga sayohat qilish bilan taqqoslashadi (Yakshanba, 2020). O'qituvchilar onlayn darslarni yanada foydali va samaraliroq qilish uchun o'quvchilarning motivatsiyasini saqlab qolish maqsadida o'quv faoliyatini o'zgartirishlari va yangilashlari kerak. Yuqorida muhokama qilinganlardan tashqari, o'qituvchilarga onlayn sinflarda o'quvchilarini ilhomlantirishga yordam beradigan ba'zi qo'shimcha takliflar mavjud.

Birinchidan, talabalar o'qituvchilarni kutayotganlarida onlayn o'yinlar kabi boshqa mashg'ulotlar bilan shug'ullanishni afzal ko'rishlari sababli, o'qituvchilar sinf yig'ilishini tartibli rejalashtirishlari va an'anaviy sinfdagi kabi har bir mashg'ulotga o'z vaqtida kelishlari kerak. Ushbu muammoni hisobga olgan holda, bolalar intizomni o'rganishlari mumkin va professorlar darsga o'z vaqtida kelish orqali o'zlarining g'amxo'rliigi va fidoyiligini namoyish etishlari mumkin. Natijada, talabalar o'z vaqtida bo'lishlari, o'quv mashg'ulotlarida faol ishtirok etishlari va ta'limga jiddiyroq yondashishlari mumkin (Gilakjani va boshqalar, 2012).

Ikkinchidan, har hafta dars boshida o'qituvchilar o'quvchilarga ulardan nima kutilayotganini va natijada

nimalarga erishishlarini tushuntirishlari kerak. Oksford va Shearin (1994) ga ko'ra, bu turdagi maqsadlar aniq, qiyin, ammo bajarilishi mumkin bo'lgan, o'quvchilar tomonidan qabul qilingan va foydali tanqid bilan qo'llab-quvvatlangan bo'lishi kerak. Maqsadlar aniq va erishish mumkin bo'lganda, o'quvchilar ikkinchi tilni o'qishlari haqida realistik taxminlarni shakllantirishlari mumkin (Dörnyei & Csizér, 1998). Bu ularni darsda ishtirok etishga va ko'proq ishlashga undaydi.

Uchinchidan, talabalarga masofadan turib o'qish paytida diqqatni jamlashga yordam berish uchun professorlar ularga o'quv dasturlarini tashkil qilishda yordam berishlari kerak. Talabalar o'quv rejasidan o'z maqsadlariga erishish uchun o'z-o'zini rag'batlantiruvchi til o'rganish usuli sifatida foydalanishlari mumkin. Shuni yodda tutish kerakki, ba'zi talabalar, ayniqsa o'qituvchining yordamisiz, o'z maqsadlariga boshqalarga qaraganda ko'proq intilishadi (Dörnyei & Ushioda, 2011). Bu o'z-o'zini rag'batlantirish bilan bog'liq bo'lib, u o'quv jarayoni, o'quv maqsadlari va o'rganishdagi ishtiroki ustidan shaxsiy nazorat haqida samarali va muhim ijobiy g'oya sifatida belgilanadi (Ushioda, 1997, as cited in Dörnyei & Ushioda, 2011). Dörnyei (2018) o'z-o'zini rag'batlantirishni rivojlantirish uchun talabalarni kelajakda o'zlarining ikkinchi til darajasidagi o'zlarini tasavvur qilishga ilhomlantirish kerakligini ta'kidlaydi. Bu ularning tilni o'zlashtirish istagini uyg'otadi. Dörnyei va Kubanyiovaning (2014) fikriga ko'ra, amaliy va erishish mumkin bo'lgan aniq tasavvur kelajakdagi o'zini o'zi boshqarishni muvaffaqiyatli yaxshilashi mumkin. Ular o'zlarining ideal ikkinchi til darajasidagi o'zlari haqida aniq tasavvurga ega bo'lgandan so'ng, o'z-o'zini rag'batlantirishni saqlab qolish bilan birga, onlayn o'qish paytida har qanday to'siqlarni yengib o'tishga yordam berish uchun turli xil usullardan foydalanadilar.

To'rtinchidan, o'qituvchilar o'quvchilarning taraqqiyotini baholash uchun viktorinalar yoki mini-testlardan foydalanish o'rniga, sinfni yanada qiziqarli va dinamik qilish uchun Kahoot yoki Quizizz kabi onlayn o'yinlarni yangi shakllantiruvchi baholash usuli sifatida qo'llashlari kerak. Bir qator texnologik qiyinchiliklarga qaramay, Wang va Tahirning (2020) tadqiqotlari o'quvchilarning o'rganishini baholash uchun o'yinga asoslangan o'quv platformasi bo'lgan Kahootni qo'llashning afzalliklarini ochib berdi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, Kahoot o'quvchilarning materialni tushunishini real vaqt rejimida baholash, motivatsiya va ishtirokni oshirish, diqqatni jamlash va idrok etilgan kompetentlikni yaxshilash, shuningdek, o'quvchilarning baxtiyorligi, qoniqishi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishi mumkin.

Beshinchidan, o'quvchilar atrof-muhit yoki boshqa onlayn mashg'ulotlar bilan chalg'ib ketmasligi uchun har bir o'quvchiga dars davomida savol berilishi kerak. Bundan tashqari, barcha o'quvchilar sinfdagi barcha mashg'ulotlarda ishtirok etish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishlari kerak. Bu hamjamiyat tuyg'usini rivojlantiradi va bolalarni tadbirlarda ixtiyoriy ravishda ishtirok etishga undaydi (Niemic & Ryan, 2009; Ryan & Deci, 2000).

Oltinchidan, o'qituvchilar o'quvchilarga sa'y-harakatlari uchun minnatdorchilik bildirish yoki ularning yutuqlarini e'tirof etish uchun virtual sertifikatlar yaratishda GIF yoki emojilardan foydalanishlari mumkin. Bundan tashqari, baholar va ballar kattalar o'quvchilarining qiziqishini saqlab qolishga yordam beradigan kuchli tashqi motivatsiya vositalaridir. Biroq, onlayn darslarda xushmuomala, yetuk muloqotda bo'lgan va topshiriqlarni bajarish uchun astoydil mehnat qilgan o'quvchilarga mukofotlar berilishi kerak. Buning sababi, bu rag'batlantirishlar maqbul xatti-harakatlarning doimiy ravishda namoyon bo'lishiga, mashaqqatli mehnatni ifoda etishga va o'quv natijalarini yaxshilashga undaydi (Brophy, 2010; Schunk et al., 2014).

Yettinchidan, o'qituvchilar o'quvchilarni juftlik yoki guruhlarda ishlashga tayinlash orqali hamkorlikdagi o'qishni rivojlantirishlari kerak, toki ular turli mavzularni muhokama qilish, bir-birlari bilan o'rtoqlashish va ulardan o'rganish hamda xuddi jismoniy sinfdagidek bir-biri bilan shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish uchun vaqt topsinlar. Buning sababi, pandemiya o'quvchilarning stressini, xavotirini va tengdoshlari hamda o'qituvchilardan yakkalanishini kuchaytirdi (Daniel, 2020; Gillet-Swan, 2017, Heng & Sol, 2020 da keltirilganidek). Ushbu faoliyat turi tufayli o'quvchilar endi o'zlarini yolg'iz his qilmaydilar, bu esa ularga ijtimoiy tarmoqlarini rivojlantirishga ham yordam beradi (Stavredes, 2011). Bundan tashqari, o'quvchilarning yolg'izlik tuyg'ularini kamaytirish uchun o'qituvchilar ular bilan qisqa suhbatlar o'tkazish va ularga o'z tashvishlari yoki qo'rquvlari bilan o'rtoqlashishga

imkon berish orqali mustahkam shaxslararo munosabatlarni o'rnatishlari kerak (Stavredes, 2011). Bundan tashqari, bolalar ismlari tilga olinib, qiziqishlari va tug'ilgan kunlari kabi shaxsiy ma'lumotlar qayd etilganda, o'zlarini erkinroq his qilishlari mumkin. Martinning (2020) so'zlariga ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilar bilan maktabning onlayn o'quv platformasi, elektron pochta va sinf guruh chati kabi turli kanallar orqali muloqot qilishlari kerak.

Nihoyat, muloyim ohangda gapirish o'quvchilarga sinfga birinchi marta kirishganda o'zlarini xotirjam his qilishlariga va kamroq xavotirlanishlariga yordam berishi mumkin. Masalan, Vulvey (2021) o'quvchilarning diqqatiga nutq ohangi ta'sir qilishini aniqladi. Uning tadqiqotiga ko'ra, o'quvchilar dars paytida chalg'ib qolishganda, ovoz ohangi ularning diqqatini jamlashga yordam beradi va ovoz ohangini o'zgartirish ularga yana diqqatini jamlashga yordam beradi. Qisqacha aytganda, ushbu tavsiyalar o'qituvchilarga o'quvchilarining onlayn o'qishga bo'lgan motivatsiyasi va qiziqishini saqlab qolishga yordam berishi mumkin.

Xulosa

Talabalarining qobiliyatlari motivatsiya deb ataladigan ichki turtki orqali amalga oshiriladi. Bu chet tilini o'rganishdagi muvaffaqiyatni belgilovchi asosiy elementlardan biridir. Biroq, til o'qituvchilari odatda bunga e'tibor qaratmaydilar. Ushbu maqola shuni ko'rsatdiki, ham ichki, ham tashqi motivatsiya til o'rganuvchilarga katta ta'sir ko'rsatadi va ularni motivatsiyalangan holda ushlab turish o'qituvchilarning burchidir. Shuning uchun o'qituvchilar maqsadli tilga g'ayratli va sodiq bo'lishlari, talabalarining maqsadlaridan foydalanishlari, o'quv faoliyatini o'quvchilarning imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etishlari hamda xato qilish o'rganishning odatiy qismi bo'lgan xavfsiz va qiziqarli o'quv muhitini yaratishlari kerak. O'qituvchilarga hamkorlikdagi ta'limdan foydalanish, o'yinlashtirish orqali talabalarni jalb etish hamda onlayn ta'lim jarayonida ularning ijtimoiy, ruhiy va emotsional farovonligiga alohida e'tibor qaratish tavsiya etiladi.

Nihoyat, til o'rganuvchilarning motivatsiyasini yaxshiroq tushunish uchun talabalarining motivatsiyasi va onlayn o'qishga jalb etilishiga ta'sir qiluvchi omillar bo'yicha tadqiqotlarni hisobga olish kerak. Bundan tashqari, til o'rganuvchilar masofadan turib o'qiyotganda qo'llaydigan o'zini o'zi rag'batlantirish usullarini ta'kidlash zarur. Shuningdek, talabalarining tushunishini baholash uchun Kahoot yoki boshqa o'quv platformalaridan foydalanish kabi o'yinlashtirilgan yondashuvlarning onlayn o'qitishdagi qiziqarli va samarali usul ekanligini, shuningdek, talabalarining til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirishdagi ahamiyatini aniqlash maqsadida tadqiqotlar o'tkazilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Assor A., Kaplan H., Roth G. Choice Is Good, but Relevance Is Excellent: Autonomy-Enhancing and Suppressing Teacher Behaviours Predicting Students' Engagement in Schoolwork // *British Journal of Educational Psychology*. – 2002. – Vol. 72, No. 2. – P. 261–278. DOI: 10.1348/000709902158883.
2. Brown D.H. *Principles of Language Learning and Teaching*. – 4th ed. – New York: Addison Wesley Longman, 2000.
3. Brophy J. *Motivating Students to Learn*. – 3rd ed. – New York: Routledge, 2010. DOI: 10.4324/9780203858318.
4. Brown H.D. *Strategies for Success: A Practical Guide to Learning English*. – New York: Addison Wesley Longman, 2002.
5. Chow S.J., Yong B.C.S. Secondary School Students' Motivation and Achievement in Combined Science // *US-China Education Review B*. – 2013. – Vol. 3, No. 4. – P. 213–228.
6. Cho Y.-G. The Relationship Between L2 Learning Motivation and Context Among Korean EFL Students // *English Teaching*. – 2012. – Vol. 67, No. 1. – P. 79–105. DOI: 10.15858/engtea.67.1.201203.79.
7. Csikszentmihalyi M., Nakamura J. The Dynamics of Intrinsic Motivation: A Study of Adolescents // *Flow and the Foundations of Positive Psychology: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi* / Ed. by M. Csikszentmihalyi. – Dordrecht: Springer, 2014. – P. 175–197. DOI: 10.1007/978-94-017-9088-8_12.
8. Dickinson L. Autonomy and Motivation: A Literature Review // *System*. – 1995. – Vol. 23, No. 2. – P. 165–174. DOI: 10.1016/0346-251X(95)00005-5.

9. Degrave P. Music in the Foreign Language Classroom: How and Why? // Journal of Language Teaching and Research. – 2019. – Vol. 10. – P. 412–420. DOI: 10.17507/jltr.1003.02.
10. Dolean D.D. The Effects of Teaching Songs During Foreign Language Classes on Students' Foreign Language Anxiety // Language Teaching Research. – 2016. – Vol. 20, No. 5. – P. 638–653. DOI: 10.1177/1362168815606151.
11. Dörnyei Z. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom // The Modern Language Journal. – 1994. – Vol. 78, No. 3. – P. 273–284. DOI: 10.2307/330107.
12. Dörnyei Z. Conceptualizing Motivation in Foreign-Language Learning // Language Learning. – 1990. – Vol. 40, No. 1. – P. 45–78. DOI: 10.1111/j.1467-1770.1990.tb00954.x.
13. Dörnyei Z. Motivational Strategies in the Language Classroom. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
14. Dörnyei Z., Csizér K. Ten Commandments for Motivating Language Learners: Results of an Empirical Study // Language Teaching Research. – 1998. – Vol. 2, No. 3. – P. 203–229. DOI: 10.1177/136216889800200303.
15. Dörnyei Z. Motivating Students and Teachers // The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching / Ed. by J.I. Lontos. – Hoboken: John Wiley & Sons, 2018. – P. 1–6. DOI: 10.1002/9781118784235.eelt0128.
16. Dörnyei Z., Kubanyiova M. Motivating Learners, Motivating Teachers: Building Vision in the Language Classroom. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
17. Engh D. Why Use Music in English Language Learning? A Survey of the Literature // English Language Teaching. – 2013. – Vol. 6, No. 2. – P. 113–127. DOI: 10.5539/elt.v6n2p113.
18. Dörnyei Z., Ushioda E. Teaching and Researching Motivation. – 2nd ed. – London: Routledge, 2011. DOI: 10.4324/9781315833750.
19. Filgona J., Sakiyo J., Gwany D.M., Okoronka A.U. Motivation in Learning // Asian Journal of Education and Social Studies. – 2020. – Vol. 10, No. 4. – P. 16–37. DOI: 10.9734/ajess/2020/v10i430273.
20. Farrell T.S.C., Jacobs G. Essentials for Successful English Language Teaching. – London: Continuum International Publishing Group, 2010.
21. Gardner R.C., Lambert W.E. Attitudes and Motivation in Second Language Learning. – Rowley, MA: Newbury House, 1972.
22. Gardner R.C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitude and Motivation. – London: Edward Arnold, 1985.
23. Gilakjani A.P., Leong L.-M., Sabouri N.B. A Study on the Role of Motivation in Foreign Language Learning and Teaching // International Journal of Modern Education and Computer Science. – 2012. – Vol. 4, No. 7. – P. 9–16. DOI: 10.5815/ijmecs.2012.07.02.
24. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – 5th ed. – Harlow: Pearson Education, 2015.
25. Hadfield J., Dörnyei Z. Motivating Learning. – London: Routledge, 2014. DOI: 10.4324/9781315833286.
26. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – 3rd ed. – Harlow: Longman, 2001.
27. Heng K., Sol K. Online Learning During COVID-19: Key Challenges and Suggestions to Enhance Effectiveness // Cambodian Journal of Educational Research. – 2021. – Vol. 1, No. 1. – P. 3–16.
28. Maslow A.H. Motivation and Personality. – 2nd ed. – New York: Harper & Row, 1970.
29. Leaver B.L., Ehrman M., Shekhtman B. Achieving Success in Second Language Acquisition. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
30. Martin A. How to Optimize Online Learning in the Age of Coronavirus // UNSW Newsroom. – 2020. – March 16.
31. Niemiec C.P., Ryan R.M. Autonomy, Competence, and Relatedness in the Classroom: Applying

Self-Determination Theory to Educational Practice // Theory and Research in Education. – 2009. – Vol. 7, No. 2. – P. 133–144.

32. McCoach D.B., Flake J.K. The Role of Motivation // APA Handbook of Giftedness and Talent / Ed. by S.I. Pfeiffer, E. Shaunessy-Dedrick, M. Foley-Nicpon. – Washington, DC: American Psychological Association, 2018. – P. 201–213.

33. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions // Contemporary Educational Psychology. – 2000. – Vol. 25, No. 1. – P. 54–67.

34. Oxford R., Shearin J. Language Learning Motivation: Expanding the Theoretical Framework // The Modern Language Journal. – 1994. – Vol. 78, No. 1. – P. 12–28.

35. Stavredes T. Effective Online Teaching: Foundations and Strategies for Student Success. – San Francisco: Jossey-Bass, 2011.

36. Schunk D.H., Meece J.L., Pintrich P.R. Motivation in Education: Theory, Research and Applications. – 4th ed. – Boston: Pearson, 2014.

37. Thohir L. Motivation in a Foreign Language Teaching and Learning // Vision: Journal for Language and Foreign Language Learning. – 2017. – Vol. 6, No. 1. – P. 20–28.

38. Sun S. Online Learning During COVID-19: Challenges and Opportunities // English Language Teaching, Education, and Online Learning in Cambodia During COVID-19 / Ed. by K. Heng, S. Kaing, V. Ros, K. Sol. – Phnom Penh, 2020. – P. 52–56.

39. Wang A.I., Tahir R. The Effect of Using Kahoot! for Learning: A Literature Review // Computers & Education. – 2020. – Vol. 149. – Article 103818. DOI: 10.1016/j.compedu.2020.103818.

40. Ushioda E. Motivation, Autonomy and Metacognition: Exploring Their Interactions // Motivation and Foreign Language Learning: From Theory to Practice / Ed. by D. Lasagabaster, A. Doiz, J.M. Sierra. – Amsterdam: John Benjamins, 2014. – P. 31–49.

41. Woolway H. Teacher's Tone of Voice in the Classroom and How It Affects Students // Scholarly Commons. – 2021.

42. Williams M., Burden R. Motivation in Language Learning: A Social Constructivist Approach // Cahiers de l'APLIUT. – 1997. – Vol. 16, No. 3. – P. 19–27. DOI: 10.3406/apliu.1997.1201.